

Türkmenbaşy we Oguz han

Category:

Ertekiler, Kitapcy, Nukdaýnazar, Oýlanmalar, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 21 январа, 2025

Türkmenbaşy we Oguz han TÜRKMENBAŞY WE OGUZHAN

Milli garaşsyzlygymyza eýe bolan Türkmenistan sekiz ýylyň içinde ösüşiň hemme görnüşleri nazarda tutulanda, asyrlarça ýol geçdi. Munuň özi syýasy-jemgyýetçilik gurluşy manyda-da, ykdysady-medeni ýokary göteriliş babatda-da şeýledir. Şol ýetilen sepgitleriň aňyrsynda Garaşsyzlygymyzyň teoriýasyny esaslanjyryjysy, ony praktiki babatda mahmal rewolýusiýasy arkaly amala aşyran Mertebeli Prezidentimiz Saparmyrat Türkmenbaşy dur. Ony ruhy sütünlerimiz hasaplanylýan ýazyjylarymyz, şahyrlarymyz ilki duýdular we dessine garaşsyz edebiýatyň täze bir ugry hökmünde öz liriki eserlerine siňdirip başladylar. Bu täze öwüşgin, ýaňy döreyän garaşsyzlyk edebiýatynyň çeperçilik ugry Türkmenbaşynyň şahyran obrazı bilen aýrylmaz baglanyşyklylykda dowam edip otyr. MILLI LIDERIMIZ SAPARMYRAT SERDARYŇ Oguz hana, Görogla, Magtymgula, Keýmir Köre, Baýram hana meňzedilmegi XX asyryň iň soňky ýyllaryndaky, aýlaryndaky, günlerindäki türkmen poeziýasynyň ýeten liriki belentligidir. Şeýle asylly başlangyç BEÝIK TÜRKMENBAŞYNYŇ şahsyýetini, syýasy pähimini, döwletmentlik kuwwatyny, dünýä möçberindäki abraýyny anyk duýarlykly edip, halk köpçüligine ýetirmekde, okyjynyň ruhy hazynasyny baýlaşdyrmakda iňňän uly ähmiýete eýedir. Adam aňynyň kämilleşýän, täzelenýän, çuňlaşýan, gerim alýan döwründe Türkmenbaşymyzyň her çykyşynda, döredijilik ýa-da döwlet-syýasy işgärleri, ýönekeý halk köpçüligi bilen duşuşugynda sözleýän sözlerinde, orta atýan tekliplerinde, aýratynam RUHNAMA düşünjesini we terminini ilkinji bolup milletimiziň üns merkezine hödürülenmegindw aňyrsyna göz ýetirip bolmajak DÜNYÄGARAÝYŞ, YLAHYDAN GAÝDAN PAÝHAS, bütin XX asyryň gazanan AKYL, FILOSOFIK, PSIHOLOGIK, DÖWLET, SYÝASY TEJRIBESI ýatyr. Biz köp halatlarda "Magtymguly we Türkmenbaşy" ýa-da

"Türkmenbaşy we Magtymguly" diýen ýaly makalalary okaýandygymyzy ýatlalyň. Şundan ugur alyp, biz "Oguz han we Türkmenbaşy" ady bilen öz hususy oýlanmalarymyzy okyja ýetirmegi makul hasapladyk.

Oguz han! Bu şahsyýet türkmeniň ykbalynda, taryhynda, syýasy-jemgyýetçilik gurluşynda, döwlet tejribesinde ägirt hyzmatlar bitiripdir. Indi onuň gabarasy "Gorkut atanyň" 1500 ýyllyk ýubileýi belenilmegine uly taýýarlyk görülýän şu günlerde aýratyn ýokary göterildi. Oguz han, dogrudanam, yslamdan öňki döwürlerde gudrat bilen dörän är kişi bolup, taryhda oguz imperiýasyny döreden adam. Haýsy halkyň geçmişinde Oguz han ýaly neberesini dünýä ýüzüne ýaýradan gerçek barka? Miladydan 4000 ýyl öň dörän Oguz han bir özi başarnygy, dogumy, pähim-paýhasy, gujur-gaýraty bilen zamanasyna laýyk şertlere dogry getirip, kuwwatly, köp tire-taýpaly oguz ilini, oguz döwletini, häzirki Türkmenistanyň çäklerinden kän uzaklarda oguz imperiýasyny kemala getiren, Taňry arkasyny sypan TÜRKMENDIR! Halkymyzyň NESILBAŞY OGUZ bilen MILLETIMIZIŇ ATASY TÜRKMENBAŞY ikisi GUDRAT, KERAMAT diýlip kabul edilmegine mynasyppyrlar. Bularyň hersi öz ýoly, öz zamanalarynyň ýörelgeleri, şertleri, talaplary, usullary, tärleri esasynda türkmen halkyny dünýä tanadypdyrlar. Şu manyda bu kişileriň ykballary millionlarça adaty adamlaryňkydan, müňlerçe, yüzlerçe ýurt baştutanlaryňkydan, hanlaryňkydan, begleriňkiden, şalarynkydan, soltanlarynkydan, serkerdeleriňkiden üýtgeşikdirler. Aýratynam döwleti gurmakda, ony berkitmekde, atlaryny, Magtymguly atamyz aýtмышlaýyn "Magrupdan Maşryga" ýetirmekde taýsyzdyrlar.

Dogry, Oguz hanyň şahsyýeti rowaýatlar bilen gatşydyrylyp beýan edilip gelinýär. Emma onuň hakyky taryhy şahslygyny ilki açan BIZIŇ TÜRKMENBAŞYMYZ boldy.

"Türkmenleriň atasy hasaplanýan Oguz han barada türk taryhçysy Ryza Nur şeýle habar berýär: "Oguz han türkmenleriň milli pygamberidir. Emma pygamberleriň arasynda onuň ady tutulmaýar. Ol diňe Torg ady bilen ibrany (gadymy arap dilinde ýazylan) kitaplarda we Töwratda gelýär. Bu kitaplarda onuň alty oglunyň

bolandygy, Oguz hanyň öz ogullaryna bir ýaý, üç sany oky hödürländigini, ýaýy alanlara Bozok, üç oky alanlara Üçok atlaryny berendigini ýazylýar".

Ýene-de:

"...Ýer ýüzüni zabt edip, baş sany türk urugyna at beren Oguz handyr. Ol 116 ýyl hökümdarlyk edipdir. Ýöne bu ýyllaryň wagty häzirki ýyllaryň ölçeginden az bolmagy we türklere mahsus ýyl ölçegi bolan bolmagy mümkin. Müsüri boýun egdiren bu beýik patyşanyň agtygy ol ýerde "Hiksos" (giksoslar -t.b.) diýilýän fyrawun kowmuny döredipdir. Hezreti Ybraýym aýaly Sara bilen bu kowmuň höküm süren zamanynda Müsüre barypdyr. Hezreti Ybraýymyň miladydan (b.e.ozal) 4000 ýyl öň ýaşandygyny nazara alsak, onda Oguz han hem miladydan 4000 ýyl öň dünýä inipdir".

(Seret: Saparmyrat Türkmenbaşy "Agzybirlik. Asudalyk. Jebislik", Aşgabat-1994, "Ruh" neşirýaty, tom 2, sah: 100).

Oguz hanyň şahsyýetini taryha baglamak bilen Serkerdämiz onuň rowaýatçylyk ýokundysyny aýryp, ylma ýol açýar. Indi taryh öz nobatynda şu pikiri çuňlaşdyrmaly we faktlar, çeşmeler dünýäsine nazar aýlamaly. Beýik Serdar ony Ryza Nuruň "Umumy türk taryhy" kitabyndan almak bilen çäklenmän, Oguz hanyň guran döwletiniň ýaýrawyny-da aýnada gören ýaly açyp berdi:

"Orhon-Ýeniseý derýalarynyň boýundan tapylan daş ýazgylaryna esaslanyp, ol ýerleri oguzlaryň mekany hasapladylar. Taryha düşünmän, taryhy bilmän, şeýle netijä geldiler. Mundan 6 müň ýyl töweregi ozal Oguz hanyň guran döwletiniň demirgazyk serhedi Demirgazyk buzly okeana, gündogar serhedi Pekin şäheriniň 200 km. günortasyna, günbatar serhedi Demir gala (Günbatar Ýewropa) baryp ýetipdir. Ertir oguzlara degişli ýadygärlikleriň Ýaponiýadan ýa-da Günorta Amerikadan tapylmagy gaty mümkin. Onsoň biz "Bu topraklara Ýaponiýadan ýa Amerikadan geldik" diýmelimi? Oguzlar häzirki biziň ýaşayan topraklarymyzda döräpdirler, ýaşapdyrlar we dünýä ýaýrapdyrlar. Taryhçy alymlar baryp neolit zamanynda

Köpetdagyň eteklerinde we Balkanda, Horezmde we Merwde, Kaspi ýakalarynda we Lebapda türkmenleriň ata-babalarynyň ýaşandygyny tassyk edýärler".

(Şol ýerde, sah: 101).

Umuman, Oguz hana, oguz döwrüne, onuň guran döwletiniň dünýä möçberindäki ýaýrawyna çynlakaý, täzeçil, analitiki paýhas bilen ünsi çeken TÜRKMENBAŞYNYŇ özüdür. Eger üns berýän bolsaňyz, onuň 6 tomluk "Eserlerinde" "Oguz han", "oguzlar" sözi häli-şindi dürli döwlet ähmiýetli meseleleriň içinde getirilýändir. Diňe bir getirilmek däl, onuň praktiki ýagdaýda janlandyrylyşynyň, ebedileşdirilişiniň şaýatlary bolup durýandygymyzy duýmagymyz gerek. Biz onuň gürrüni oýlanmalarymyzyň dowamynda ederis, häzir welin, Oguz hanyň türkmenleriň ykbalynda oýnan roluny birneme aýdyňlaşdyrmaga synanyşalyň. Oňa esasy tutaryk "Gorkut ata" eposy, Reşideddiniň "Oguznamasy", Salar Babanyň "Oguznamasy", Abulgazynyň "Şejerei Terakimesi" bolup biler.

"Gorkut atada" Oguz han gahryman ýa-da bir obraz hökmünde gatnaşanok. Ol diňe oguz nesli, içoguz, daşoguz şeklinde birnäçe boýlarda gelýär. Şondan çen tutanyňda, Gorkudyň özüniň awtor hökmünde Oguz hanyň özüni däl-de, onuň birnäçe hereketlerini, umuman, oguzlaryň böleklere bölünip ýaýramagyny bermegi makul görendir diýip, pikir etmek mümkin. Galyberse-de, 295 ýaşap öten Gorkut dana kişi, akylly wezir hökmünde ýaşynyň soňraklarynda Oguz hanyň, Salyr Gazanyň weziri hem bolupdyr diýip, alymlat tassyklaýarlar. Ähtimal, 1000 ýaşap öten Oguz hanuň tas soňky aý-ýyllarynda oňa wezirlilik eden Gorkut onuň şahsyýet manysynda hemme hereketlerini, söweşlerini, il-güne serenjam beriş aýratynlyklaryny synlap ýetişip bilen däldir, şonuň üçin ony obraz kaddyna ýetirjek bolup duran hem däldir diýip oýlanýarsyň. Muňa derek ol Salyr Gazany, onuň ogly Orazy, Biregi, Besedi, Segregi, Törelî begi, Ýekegözi kitabynyň esasy gahrymanlary edip bilipdir. Çünki, olaryň işlerini janly Gorkudyň özi görendir, Salyr Gazanyň ýakyn adamy-weziri hökmünde muny ýazga geçirmegi dogry

hasaplanylýr. Eseriň gurluşy, logikasy şony salgy berýär. Hakykatdanam eposyň "Bugaç han Derse han oglunyň boýy": "Derse han aýalynyň sözi bile uly toý etdi. At, düýe, goýun öldürtdi, içoguz, daşoguz beglerini ýygnady... Baýandyr han oguz begleri bilen bu tomaşa bakyp şatlanardy... Oguz begleri oglunyň ýanyna üýşüp baryp, oňa "berekella" diýdiler. – Gorkut atam gelsin, bu oglana at goýsun" ýaly maglumatlary berýär. Beýleki boýlarda-da "oguz begleri" "Bu "Oguznama", "oguz illeri", "oguz zamany", "oguz erenleri", "oguz elinde", "içoguz", "daşoguz" ýaly sözler häli-şindi gabat gelýär. Bular, esasan, oguzlaryň hereketini, işini aňlatmak bilen baglydyr, emma konkret Oguz han suratlandyrylmaýar. Dogry, "Besediň Depegözi öldürdigi boýuny beýan eder" diýen bapda "Oguz hanyň ýylkyçysy", "Oguz bir gün ýaýla göçdi", "Oguz Depegöze kär kylmady" diýen sözlere duşýarys. Ýöne ol sözler ýa-da söz has at, ýagny, hut Oguz hanyň özi diýen manyda gelmän, umuman, oguz ili, oguz adamy, türkmen diýen düşünjede ulanylýar. Şunuň bilen "Gorkut atanyň" öz kitabyndan biz gös-göni Oguz han hakda nähilidir bir takyk maglumat alyp bilmeýäris. Oňa derek taryhy mazmunly eserler, taryhçylar Oguz hana, onuň ýörişlerine belli bir derejede üns beripdirler. Sözi tertip hem wagt çäginini saklap Reşideddinden başlalyň.

Reşideddin (XIV asyr) musulman taryhçysy. Ol "Oguznamasyny" howadan alyp ýazmandyr. Onuň elinde XI asyr meşhur dilçi alymy Mahmyt Kaşgarynyň "Diwan-lugat at türk" sözlügi bolupdyr, şonda oguzlaryň şejeresine, taýpa atlaryna getirilýän maglumatlar bolupdyr. Özem Oguz hanyň ýörişlerini mümkin boldugyça yzba-yz, taryhy hronologiyada berip bilipdir. Oguz hanyň taryhy gelip çykyşyny yzarlamak, anyklamak özbaşyna mesele bolup, biz onuň üstünde yzak durmakçy däl. Ýöne Reşideddin onuň başyny Nuh pygamberden, onuň ogly Ýafesden, onuň ogly Gara handan alyp gaýdýar we Oguzyň hanlar hany derejesinde dünýäniň köp ýurtlaryny özüne tabyn edendigini nygtaýar. Taryhçy şu ýerde bir gyzykly detaly getirýär ~ oguzlaryň asyl ýurt tutan ýeriniň Hasar dagydygyny, şol ýerde oguzlaryň nebereleriniň ýaşayandygyny aýratyn görkezýär. Hasar dagy häzirki Gyzylarbat, Garrygala etraplarynyň aralygyndaky

Hasar dagydyr.

(Reşideddiniň şu maglumatynyň dogrudygyna Garrygalada, dag eteklerinde, häzirki "Şywan baba" öwlüýäsiniň töwereginde tapylýan gadymy gonamçylyklar, dürli täsin tapyndylar hem doly güwä geçýär, şeýle hem Hasar we oňa ugurdaş Bäherden etrabynyň Nohur obasyndaky Manaman daglarynyň aralygynda gadymy siwilizasiýalaryň bolandygy barada (goşmaça maglumat üçin şu saýtda goýulan A.Seýutnurowyň "Ýör, ýollar sökeli" we Hoja Ahmet ahunyň "Ynsan ruhundan habar" makalalarynda bu barada berýän maglumatlaryna seret -t.b) başga-da gyzykly maglumatlarymyz bar, nobaty bilen olary hem saýtymyzyň okyjylaryna ýetireris.@Kitapçy)

Ýeri gelende aýtsak, biziň taryhçylarymyz, arheologlarymyz, etnograflarymyz ol dagy, töweregindäki obalary ylmy taýdan ýeterlik öwrenenoklar, diňe ýeterligem däl, asla ony ýatdan çykarýarlar diýip, çekinmän aýtsa bolar. Çünki, şol ýeriň obalarynyň adamlary ylym ruhunyň o topraga heniz aýagynam sekmändigini tassyklaýarlar. Ine, oгуzyň ilkinji gadamlaryny, türkmenleriň, Beýik Serdarymyzyň aýdyşy ýaly, gündogardan günbatara däl-de, hut günbatardan gündogara süýşüp gaýdan halkdygyny açmak üçinem şol ýerlerden uşlyby syryp gitmek dogry bolarmyka diýýäris.

Şundan soň Reşideddin Oгуzyň dürli ýurtlara ýörişlerini sanap gaýdýar.

Reşideddiniň görkezmeğine görä, olary alym golýazma salgylanmak bilen ýazýar. Şirwan, Şam, Kürdüstan, Rum, Mazenderan, Dehistan, Horasan, Kuhistan ýaly ýurtlaryň Oguz hanyň golastynda bolandygyny tassyklaýarlar. Oguz hanyň şahsyýeti barada alymlar dürli pikirleri öňe sürýärler. Hatda ony hytaý çeşmelerindäki legendar Mode bilen bir adam diýip belleýänler bar.

(N.Ýa.Biçurin "Gadym döwürlerde Orta Aziýada ýaşan halklar hakynda maglumatlar ýygýndysy", M-L, 1950, tom 1, sah: 225-226).

Elbetde, türkmenleriň X asyra çenli oguzlar ady bilen hereket edendikleri, soň taryhda häzirki türkmenler adyna eýedikleri hakda belli fakty ýatlao durmanymyza-da, ylmy jemgyýetçilik, indi bütin köpçülik diýen ýaly habarlydyr. Oguz hanyň hereketleriniň taryhy häsiýeti güýçlüdir we ol "Gorkut ata" çeper eposy bilen jikme-jik dogry gelip bilmeýär. Muny Salar Babanyň "Oguznamasyny" taýýarlan N.Halymow hem belläpdir. Sebäbi Oguz hanyň ýer ýüzüne ýaýraýşyny ýazan Reşideddinem, ondan terjime eden Salar Baba-da esasy taryhy ýörelgeden sowulmajak bolup, Gorkudyň ýazyjylyk, döredijilik, çeperleşdirmek ugruna ýykgyň edendigini duýup, onuň boýlaryny, başgaça aýtsak, "Gorkut ata" kitabyň taryhy maglumatlaryň içine girizmekden saklanypdyrlar. N.Halymow şeýle bellik edipdir:

"Reşideddin "Gorkut ata" dessanyňy hem özüniň kitabyňa goşmak isläpdir, emma soň bu niýetini amala aşyrmadyr. Salar baba hem "Jamy attawarihi" terjime edende, Reşideddiniň bu sözlerini getirmek bilen oňýar. Ol "Gorkut ata" dessanyňy öz eden terjimesine goşmakdan hem saklanypdyr".

("Oguznama", Aşgabat-1990, "Türkmenistan" neşirýaty, sah: 112).

Diýmek, Oguz han hakynda pikir ýöreden alymlaryň, taryhçylaryň hemmesi irki döwürlerde-de "Gorkut ata" dessanyndan habarly ekenler.

Biz Oguz hanyň türkmen taýpalarynyň agzyny birikdirip güýçli döwlet gurandygyna XX asyryň ahyrynda akylly-başly göz ýetirip, onuň pähimine, oňden görüjiligine haýran galýarys. Ýöne şonuň şeýleki gabarasyny aýdyňlaşdyrmakda, ony dünýä ýetirmekde, taryh ylmyň dolanyşygyna girizmekde Beýik Türkmenbaşynyň başda duranlygyna aň etmeýäris. Metbugat ýüzünde "Gorkut ataly" gyzgyn seslenmeleriň gitmegi, taryh, edebiýat, dil, filosofik nukdaýnazaryndan ýazylan makalalar bize bu meselä düýpli çemeleşmeklige esas berýär. Eger Oguz han türkmeni öz alty oglundan, 24 agtygyndan ybarat uly neberesi bilen Ýer ýüzüne örňäp gitmegine, dünýäniň köp

ýurtlarynda döwlet döredip, goja taryhda öçmez at galdyrmagyna sebäp bolan bolsa, bu gün biziň DANA, AÝDYŇ MAKSATLY, ÖŇDENGÖRÜJİ MILLİ LİDERİMİZ TÜRKMENBAŞY halkara tutumly çeyé syýasaty bilen Türkmenistana Garaşsyzlygyny alyp berdi, ony Birleşen Milletler Guramasynyň hataryna goşdy, Bitaraplyk statusyny alyp berdi. Bularyň aňyrsynda heniz ylmyň açyp bilmedik kanunalaýyklygy ýatyr. Türkmenbaşy diňe Türkmenistanyň çägindäki däl, bütin ýer ýüzüne ýaýran türkmenleriň SERDARYDYR. Bu bolsa entek hiç bir pähim-paýhasyň bitirip bilmejek işidir, özem parahatçylykly, adamkärçilikli daşary syýasatyň netijesidir. Onuň türkmeniň milli däp-dessurlaryny gaýtaryp bermegi, gadymy medeni-taryhy ýadygärliklerimiziň dikeldilmegine ýol açmagy, dünýä türkmenleriniň gumanitar birleşigini döretmegi, Türkmenistanyň territoriýasyndaky welaýatlaryň, şäherleriň, etraplaryň, obalaryň, hatda ýüzlerçe köçeleriň atlaryny-da asyl milli mazmunyna laýyk edip täzelemegi ozalky geçen türkmen paýhaslylarynyň ýekejesiniňen aňyna-huşuna gelmedik BEÝİK REFORMASYDYR. Heniz aňmyzdan känbir daşlaşmadyk öňki Krasnowodskiniň Türkmenbaşy bolmagy, ozalky Daşowzuň Daşoguz diýlip üýtgedilmegi, ýaňy-ýakynda Çärjewiň Türkmenabat atlandyrylmagy iňňän dury akylyň miwesidir. Hut Türkmenbaşynyň özüniň bu zatlar barada düýpli, uzakdan görüjilik bilen oýlanmagy, käbir ýuka beýinli adamlara ýönekeý sözde Türkmenbaşy şäheriniň dakylmagynyň asla öz ady bilen bagly däl-de, taryhdan, aňyrdan türkmeniň başlanýan ýeri bilen bagly bolandygy üçin şeydilendigini, Daşowzuň Oguz hanyň neberesi daşoguzlaryň asyl mekanydygy, irki wagtlarda şeýle atlandyrylandygy üçin şeydilendigini nygtamagy, Çärjewiň Türkmenabatlygynyň aňyrsynda tutuş Türkmenistanyň geljek asyrlarda, belki müňýyllyklarda abatlygynyň nyşany manysynda üýtgedilendigini düşündirmegi adamyň adaty pikirleniş derejesinden kän ýokary pähimiň hasylydyr. Ony Merhemetli Serdarymyzyň 1999-njy ýylyň 10-njy iýunynda Daşoguz welaýatynyň ilatynyň önünde sözlän sözi has-da aýdyň görkezýär:

"Daşoguz welaýatynyň baý taryhy bar. Biziň ata-babalarymyz elmydama şu ýerde ýaşapdyrlar, bu toprak türkmeniň ata-babalarynyň göbek ganynyň daman topragydyr. "Gorkut ata" eposyny hemmähiz okansyňyz. Müňlerçe ýyl mundan ozal biziň ata-babalarymyzyň ýurdunda daş oguzlar, iç oguz bolupdyr. Siz ~ daş oguzlar. Oguzlaryň daşyny gorap oturan oguzlar... Oguz hanyň Gün han diýen oglunyň nesilleri ýaýrap-köpelişip daş oguzlary emele getiripdirler. Salyr Gazanyň baştutanlygynda her ýylda daş oguzlar we iç oguzlar jemlenip toý tutup, agzybir ýaşapdyrlar. Soň kimdir biri ara çöp atypdyr. "Salyr Gazan öten ýyl bizi toýa ýygnamady" diýip, daş oguzlaryň serdary Oraz han öýke-kine edipdir. Birazajyk düşünişmezlik bolupdyr. Soň ýaraşypdyrlar. Salyr Gazanyň özi ýörite gelip, daş oguz begleri bilen duşuşyp, ýañadan doganlyk gatnaşyklaryny açypdyr, bütewi türkmen döwletini gurupdyr.

"Gorkut ata" kitaby baryp mundan 1500 ýyl ozal ýazylypdyr. Şol wagtlar siz oguzlaryň daşragy (uzagragy) diýip atlandyrylypsyňyz. Türkmeniň nesil daragtynda hemmämiziň kökümüz birdir. Hemmämizem oguzlardan. Oguzlar ýaşan döwürlerinde uly gahrymançylyk görkezip, ene topragy gorap saklapdyrlar. Türkmeniň taryhynyň gatlary barha açylyp gidip otyr. Biz şol esasyda nähak ýoýlan ýer-ýurt atlaryny dikeldýäris".

Eger içgin synlasak, Beýik Serdaryň özi hut Oguz han, Salyr Gazan ýaly türkmeniň aýagy düşen hemme ýere gidip, onuň agzybirligini saklamak üçin ähli tagallalary edýär. Ir wagtlarda türkmenler bir ýerde ýurt tutanlarynda, şoňa at berenlerinde tebigy hadysalary, nämedir, haýsydyr haýwanyň keşbini aňladýandygyndan ugur alyp atlandyran ekenler. Meselem, Düýeboýun, Gaplaňgyran, Aýydere, Giňdere, Ýylgynly, Ýylanly diýen ýaly. Emma döwür üýtgeýär, döwlet jemgyýet hakyndaky düşüňjeler kämilleşýär, halkyň ruhy täzelenýär, baýlaşýar, milletiň öz taryhyna, geçmişine, ýeten derejelerine guwanjy artýar. Onsoň oturan, ýaşayan ýerlerine zamananyň ruhuny berip biläýjek, jemgyýetçilik mazmunyny aňladyjy at bilen çalşyryýarlar. Daşoguz welaýatyndaky Düýeboýun kanalyna

Türkmen derýasy, Garagum kanalyňa Garagum derýasy diýip, Beýik Türkmenbaşyň at bermegi tüýs ýerine düşüpdü.

Biziň Garaşsyz döwrümüzde ata-babalarymyzyň ruhuny, türkmen ruhuny dikeltmeklige, gaýtaryp getirmeklige döwlet möçberinde ähmiýet berilýär. Bu tutumlaryň hem aňyrsynda Türkmenbaşyмыз dur. Ozalky SSSR döwründe halklaryň, ýagny, şonuň düzümine girýän respublikalaryň taryhy ýoýuldy, şahsyýet bolsa ownap, ýitmei derejesine çenli pese düşdi. Geçmişde yz galdyran Oguz han, Salyr Gazan, Magtymguly, Gorkut ata, Görogly, Baýram han dagy ozalu bilen beýik şahsyýetler bolupdyrlar. Şahsyýet ýok ýerinde taryhda çuň yz galdyryýan işleri edip bolmaýar. Türkmenbaşy zamanymyzyň ýetişdiren BEÝIK ŞAHSYÝETIDIR. Şonuň üçin hem onuň hyzmatlary Oguz hanyň derejelerinden juda-juda belentde durýar. Çünki, Oguz han nähili uly türkmen döwletini guranam bolsa, ony saklap, asyrlardan asyrlara uzap gitjek aýdyň ýoly tapyp bilmändir, türkmen özara agzala bolany üçin, dürli taýpa-tire uruşlary netijesinde çar tarapa dargapdyr, haýsy ýurtlarda nähili döwlet guranam bolsalar, bular çeýe işlenen syýasy birligiň ýoklugy zerarly dargapdyr. Beýik hwm dana ÝURTBAŞYMYZ şony ilki duýup, muňa ýol berilmezligini nygtap, şeýle diýdi:

"Greklerde "Ahillesiň dabany" diýen bir söz bar. Türkmenler üçin "Ahillesiň dabany" tire-taýpaçylyk, milletçilik gürrüňleridir. Biziň garaşsyz döwletimize, abadançylygymyza görübilmezçilik edýänler, ägirt uly baýlyklarymyza göz gyzdyryýanlar bizi şu "Ahillesiň dabany" diýilýän ýerimizden bulaşdyrjak, çaykajak bolýarlar. Ýedi-sekiz asyrlap edilip gelnişi ýaly, tire-taýpaçylyk ýa-da milletçilik taýagy bilen türkmeni dürtgülejek, ony oýnajak bolarlar, dawa-jenjele goşup, soňundanam "Agzyny alart-da höküm sür" diýen imperiýa syýasatyna görä, başyna gulçulyk külpetini inderjek bolarlar. Men türkmen halkynyň indi muňa ýol bermejekdigine, nijeme asyrdan soň ýüzi düşen döwletiniň garaşsyzlygyny, agzybirligini gözünüň göreji ýaly gorajakdygyna, munuň üçin mähriban halkymyza intellektiň-de, gaýratyň-da aňryýany bilen ýetikdigine çuňňur ynanyryn".

(Saparmyrat Türkmenbaşy. "Garaşsyzlyk. Demokratiýa. Abadançylyk". Aşgabat-1994, "Ruh" neşirýaty, tom 1, sah: 22-23).

Beýik Serdar türkmeniň özüniň gylyjy, aty, halysy bilen dünýä tanadandygyny tassyklaýar. Ol Oguz han, Görogly, Keýmir kör, Nurberdi han, Gowşut han döwrüniň serişdeleridi. Indi türkmen özüni dünýä akly, paýhasy, medeniýeti, sungaty, edebiýaty bilen tanatmaly diýende örän mamladyr. Ine, Türkmenbaşynyň artykmaç genial tarapy!

Türkmenbaşynyň ynsanperwerlikli ýiti syýasaty netijesinde taryhymyzyň açylmadyk sahypalary tapylýar, dikeldilýär, anyklanýar. Halkymyzyň taryhy täzedan ýazylýar. Edebiýatymyzyň taryhy täzedan ýazylýar. Dilimiziň taryhy täzedan ýazylýar. Şu ugurlaryň hemmesinde Serdaryň taglymatyndan ugur alynýar. Bu bütinleý täze ylmy metodologiýanyň miweleri bolýar. Bu gün ozal diňe SSSR kartasynda ady görkezilip, özi tanalmadyk Türkmenistany dünýä bilýär we ykrar edýär. Şunuň özüniň gymmatyny, ähmiýetini açyp aňyrsyna çykar ýaly däl ahyryn.

Biz Türkmenbaşyny özümiziň öňki geçen beýikliklerimize deňşp oturmaly däl-de, BU MILLI FENOMENIŇ ÖZÜNIŇ ÄGIRTLIGINI açmaga borçludyr. Ol ýeke BEÝIK SYÝASATÇY bolman, BEÝIK TARYHÇYDYR, BEÝIK PSIHOLOGDYR, BEÝIK JEMGYÝETÇILIK ~ DÖWLET REFORMATORYDYR!

Şu ýerde biziň milli publisistlerimiziň onuň täsin taraplaryny açmaga ylymlaryň, edebi žanrlaryň beýleki wekillerinden has artyk goşant goşýandyklaryny çekinmän aýdyp bilerin. Men Hudaýberdi Diwangulyýewiň, Annamyrat Poladowyň, Kakamyrat Ballyýewiň, Akmyrat Hojanyýazowyň kitaplaryny, makalalaryny nazarda tutýaryn. Ýöne bular ýeterlik dälmi diýýäris. Merhemetli Prezidentimiz Saparmyrat Türkmenbaşy "ELITA" žurnalynyň habarçysynyň sowallaryna beren şeýle bir jogaby publisistlerimizi, syýasatşynaslarymyzy oýlandyrsa gerek. Ol şeýle aňk ediji pikiri aýty:

"Eger-de men häzir Seljuk soltanlarynyň biriniň adyny aýdaýsam, siz Nyýazow Seljuklaryň imperiýasyny dikeltmek

hakynda arzuw edýär diýip aýtmarsyňyz ahyryn? Bu zatlaryň hemmesi örän şertleýin zatlardyr. Geçmişin syýasatçylary barada aýdanyňda bolsa, onda Uinston Çerçill maňa ýaraýar. Ikinji jahan urşy wagtynda iňlis goşunlary Dýunkerke derbidagyn edilipdi we nemes diwiziýalarybyň britan adalaryna aralaşmaklaryna iş ýüzünde hiç hili päsgel bermeýärdi. Angliýa üçin şu agyr wagtda Çerçill häkimiýetiň başyna geçmäge, şonuň bilen birlikde hem milletiň ykbaly üçin uly jogapkärçiligi öz üstüne almaga özünde güýç we gaýrat tapdy. Ol tutanýerliligi, akyly, syýasy intuisiýasy netijesinde bolmaly ýa-da bolmaly dälmi ~ diýen sowaly hakykatda çözdü. Kommunistleriň barýan duşmany diýip hasap edýändiklerine garamazdan, Çerçill geljekde geleşikleri gözlemegiň we parahatçykykly ýaşamagyň zerurlygyna Günbatarda ilkinjileriň biri bolup düşündü".

(Saparmyrat Türkmenbaşy. "Milli, ruhy we ykdysady galkynyş" Aşgabat-1994, "Ruh" neşirýaty, tom 3, sah: 58-59).

Şu setirleriň aňyrsynda nähili syýasy, psihologik paýhasyň ýatandygy hakynda biz ýeterlik oýlanýarysmykak? Geliň, pikir edeliň! SSSR dargap ugranda, belli-külli dargap, her respublika öz ýoluny saýlap ugranda S.A.Nyýazowyň oýnan roly, türkmen halkynyň ykbalyndan AK GÜN bolup dogmagy Angliýanyň öňünde Çerçilliň bitiren hyzmatyndan artyk bolmasa kem däldir! Eger şo-ol nirä gitmeli, ertekilerdäki ýaly "gitse-geler", "gitse-geljegi gümana", "gitse-gelmez" ýollar keserip durka, S.A.Nyýazow bolman, başga biri bolýanlygynda nähili bolardyka diýip oýlanýaryn. Şu güne ýetenimize bolsa, Hudaýa şükür edýärim. Beýik Türkmenbaşy, onuň paýhasyna minnetdarlyk bildirýärim. Indi pikir edip görüň ~ biziň MILLI LIDERIMIZ Günbatar we Gündogar syýasatçylarynyň iň oňaly, iň asylly we iň progressiw syýasy paýhaslaryny özünde jemläň SYÝASY-JEMGYÝETÇILIK-DÖWLET SERKERDESIDIGINI iş ýüzünde äleme jar etdi.

Häzir pikir edip görsek, käbir döwlet ýolbaşçylary bolubilse ýa döwlet işgäridir, ý jemgyýetçilik işgäridir ýa-da syýasy işgärdir. Emma şu ÜÇ ZERURLYGY ~ syýasy, jemgyýetçilik-döwlet

işgäri bolup öňe saýlanmagy başaran däldir. Türkmen gaýratly, türkmen paýhasly, türkmen ruhly, türkmen ganly, türkmen dilli, türkmen pälli SAPARMYRAT SERDARYMYZ şony özünde jemläp bildi. Men dünýä ýolbaşçylarynyň birnäçeleriniň memuar häsiýetli kitaplaryny okadym. Olaryň döwlete, jemgyýete, şahsyýete, umuman, adamzada garaýyşlary bilen tanyşdym. Emma öz MILLI GUWANJYMYZ, MILLETIŇ ATASY derejesine göterilen TÜRKMENBAŞYMYZYŇ çuňňurlygy, uniwersallygy, ýitiligi, täsirliçligi, milliligi, obýektiwligi, bütindünýä peýdalylygy, öňdengörüjiligi, watançylygy, gönümelligi, batyrgaýlygy ýaly SYÝASY PAÝHASA duşmandym. Şonda Oguz hanyň ogullaryna ok-ýaý paýlap berşini, ony nähili edende döwüp bolýandygyny, nädeňde syndyryp döwüp bolýandygyny ýönekeý usulda subut edişini, indi bu timsalyň XX asyryň ahyrynda, türkmeniň Altyn asyry boljak XXI ýüzylylygyň bosagasynda Saparmyrat Türkmenbaşynyň dilinde başgaça mazmunda ýaňlanyşyny eşidip, OGUZ HAN we TÜRKMENBAŞY seplesigi hakyndaky oýlanmagy, şol oý-pikirleri okyja ýetirmegi arzuw etdim. Eger Oguz han 6 ogluna 6 ok-ýaý berip, ýurdy saklamagy wesýet eden bolsa, Türkmenbaşy baş millionly türkmen halkyna 6 sany beýik düşünjäni açyp berdi: GARAŞSYZLYK, DEMOKRATIÝA, ABADANÇYLYK, AGZYBIRLIK, ASUDALYK, JEBISLIK! Bu gadym Oguz hanyň arzuw-hyýalarynyň Türkmenbaşynyň iş ýüzüne geçirmeleridir.

Durdymuhammet NURALYÝEW.

"Edebiyat we Sungat" gazetini, 13.08.1999 ý. Publisistika